

ระเบียบวิธีวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง สมญานามในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐระหว่างปี พ.ศ. 2523 - 2531 นี้ เมื่อพิจารณาจากวิธีการศึกษา กล่าวได้ว่า เป็นวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการนำวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับตัวผู้ให้สมญานามของผู้ได้รับสมญานามแต่ละชื่อ และผู้อ่านทั่วไปเป็นหลักในการเก็บรวบรวม ทำให้ได้ลักษณะของข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่ได้จากการสังเกตในลักษณะของความรู้เกี่ยวกับโลกทัศน์ความรู้สึกนึกคิดที่คน เช่นเดียวกับข้อมูลบางส่วนของสมญาที่สามารจนับได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐโดยตรง ซึ่งข้อมูลทั้งหมดสามารถโยงไปถึงทฤษฎีและแนวคิด เพื่อ "ให้ความหมาย" แก่ข้อมูลที่ได้มาอันเป็นเป้าหมายแห่งความรู้ความเข้าใจ และอธิบายถึงสิ่งที่ต้องการศึกษาได้

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยแยกแหล่งข้อมูลที่จะนำมาศึกษาออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทเอกสาร

เอกสารที่เป็นข้อมูลในการศึกษาคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ตั้งแต่วันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2523 จนกระทั่งถึงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 อันเป็นช่วงเวลาของการบริหารประเทศของรัฐบาล 5 ชุดภายใต้การนำของ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี รวมเวลาดังกล่าวทั้งสิ้น 8 ปี 5 เดือน เนื่องจากเป็นข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ คือมีจำนวนฉบับทั้งสิ้น 3,065 ฉบับ ยากที่จะนำมาวิเคราะห์โดยละเอียดได้ทั้งหมดผู้วิจัยจึงได้ทำการคัดเลือกข้อมูล เพื่อนำมาศึกษาในครั้งนี้

1.1 หนังสือพิมพ์ที่ได้จากการคัดเลือกด้วยวิธีจับฉลาก มีจำนวนทั้งสิ้น 438 ฉบับ ซึ่งได้มาจากการจับฉลากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับหลัง (กรุงเทพมหานคร) ด้วยการสุ่มทุกสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 ฉบับ โดยมีข้อตกลงว่าหากตัวอย่างที่สุ่มได้ไม่สามารถค้นหาได้จะใช้ฉบับของวันที่ถัดไปแทน ในการศึกษาครั้งนี้ สิ่งที่ต้องการศึกษาคือ สมญานามแต่ละชื่อที่ปรากฏอยู่ในฉบับทุกหน้า ผู้วิจัยต้องการศึกษาว่าตัวสมญานามแต่ละชื่อเหล่านั้น มีลักษณะอย่างไร สมญานามชื่อเดียวกัน แม้จะปรากฏหลายครั้งแต่ก็ยังคงให้ความหมายและกล่าวถึงบุคคลหรือสิ่งของขึ้นเดียวกันอยู่นั่นเอง ความถี่ของสมญานามที่พบจึงไม่นับสำคัญสำหรับการศึกษานี้

1.2 ข้อมูลที่เป็นสมญานามที่ได้จากการคัดเลือกแบบเจาะจงจากการรวบรวมรายชื่อที่เป็นสมญานาม หรือฉายาจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่สุ่มได้ในข้อ 1.1 ที่มีจำนวนสมญานามกว่า 2,000 ชื่อ

มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน	พฤษภาคม	มิถุนายน	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน	ตุลาคม	พฤศจิกายน	ธันวาคม
2523											
2524											
2525											
2526											
2527											
2528											
2529											
2530											
2531											

เครื่องหมาย คือฉบับที่ถูกต้องเ้ามาศึกษา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งตามประเภทข้อมูลได้ดังนี้ คือ

1. แหล่งข้อมูลประเภทเอกสาร

ได้แก่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่เก็บรวบรวมเป็นฉบับรวมเล่มที่ห้องสมุดสำนักงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เนื่องจากการรวมเล่มที่สำนักงานไทยรัฐเป็นการรวมเล่มหนังสือพิมพ์ทุกกรอบที่พิมพ์ใน 1 วัน (7 กรอบ) การศึกษาจากห้องสมุดไทยรัฐเพียงแห่งเดียว จึงใช้เวลาค่อนข้างมากจากความหนาและความหนักของฉบับที่มีขนาดใหญ่ แหล่งข้อมูลอีกแหล่งหนึ่งที่สะดวกและง่ายต่อการขนย้ายก็คือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับรวมเล่มของหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี รวมเอกสารที่ศึกษาทั้งสิ้น 438 ฉบับ

2. แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล

2.1 ได้แก่ผู้เขียนหรือนักหนังสือพิมพ์ประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐในฐานะเป็นผู้ผลิตสารโดยตรง ผู้วิจัยจึงได้สอบถามและสัมภาษณ์นักหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องทั้งสิ้น 4 ท่าน ถึงมูลเหตุจูงใจในการตั้งฉายาบุคคล วิธีการสร้าง เหตุผลที่เขียนและให้ชื่อบุคคลมาเป็นเวลานาน ตลอดจนประวัติชีวิต ประสบการณ์ และผลกระทบที่มีต่อสังคมส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของสมญานามที่มีต่อผู้อ่านและผู้ได้รับชื่อ แต่จากการที่นักหนังสือพิมพ์ทั้ง 4 ท่านมองเห็นว่า การตั้งชื่อหรือให้สมญานามแก่บุคคลในข่าวไม่ใช่เรื่องผิดปกติ เนื่องจากเป็นสิ่งที่เขาเรียกว่า "ตั้งด้วยวิธีทางธรรมชาติเขียนปุ๊บตั้งปั๊บ" การสัมภาษณ์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวางแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษามากที่สุด ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์และสรุปรวบรวม จนสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของสมญานามที่เกิดขึ้นได้

2.2 ผู้ได้รับชื่อที่หนังสือพิมพ์ตั้งให้ ได้แก่บุคคลที่ได้รับชื่อค่อนข้างมาก ซึ่งปรากฏว่าแต่ละบุคคลล้วนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในระดับประเทศ การพิจารณาเลือกสัมภาษณ์บุคคลเหล่านี้จึงทำได้ค่อนข้างยาก ผู้วิจัยจึงพิจารณาสัมภาษณ์บุคคลที่ยินยอมที่จะให้ความคิดเห็นได้โดยสะดวก ซึ่งทั้ง 7 ท่านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์สอบถามกับบุคคลเหล่านี้ด้วยตนเองถึงความรู้สึก ทัศนคติ ผลกระทบของสมญานามที่ได้รับที่มีต่อตนเองและผู้ใกล้ชิด แต่ด้วยข้อจำกัดในเรื่องทัศนคติต่อชื่อเหล่านี้ทุกท่านกล่าวเช่นเดียวกันว่า "เป็นเรื่องธรรมดา" การสัมภาษณ์บุคคลกลุ่มนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลสอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษาจึงดำเนินไปค่อนข้างยาก อย่างไรก็ตามมีหลายท่านที่ให้ข้อมูลได้ค่อนข้างชัดเจนเพียงพอที่ผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์และสรุปรวบรวม เพื่ออธิบายถึงผลกระทบของปรากฏการณ์นี้ได้

วิธีการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาสมญานามในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐนี้ วิธีวิเคราะห์ข้อมูลได้มาจากการรวบรวมที่แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลประเภทเอกสาร

ได้แก่ชื่อหรือสมญานามทั้งหมดที่ได้จากการสุ่มแบบเจาะจงภายในหนังสือพิมพ์ทั้งฉบับ ที่มีทั้งสิ้น 97๗ ชื่อ จากกลุ่มตัวอย่างนี้ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์โดยละเอียดในส่วนของเนื้อหาของสมญานามแต่ละชื่อ แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วน

1.1 การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของสมญานามที่นำมาศึกษาทั้งสิ้น 97๗ ชื่อ เป็นการวิเคราะห์ เพื่อให้ทราบถึงสมญานามแต่ละชื่อหนังสือพิมพ์ตั้งให้กับสิ่งใดบ้าง ในช่วงใด ปรากฏอยู่ในหน้าใด ข่าวดัง หรือบทความใดในฉบับ โดยผู้วิจัยได้อธิบายบริบทของแต่ละชื่อไว้โดยละเอียดทั้งที่ได้จากบริบทในฉบับ และจากทัศนะของผู้ตั้งชื่อแต่ละชื่อโดยตรง เนื่องจากสมญานามบางชื่อผู้เขียนเรียกหรือใช้มาเป็นเวลานาน เมื่อผู้วิจัยพบชื่อนั้นจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐที่คัดเลือกได้ทั้งสิ้น 438 ฉบับ บริบทภายในเนื้อหาที่พบไม่สามารถอธิบายที่มาของสมญานามแต่ละชื่อได้

การวิเคราะห์ลักษณะทั่วไปของสมญานามทั้งหมดทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ ปัจจัยกำหนด และการสร้างความหมายของสมญานามที่จะกล่าวต่อไป

1.2 การวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดการสร้างสมญานาม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้ลักษณะทั่วไปของสมญานามในข้อ 1.1 เป็นพื้นฐานที่จะศึกษาอย่างเจาะลึกลงไปว่าสมญานามที่นำมาศึกษาทั้งหมดเกิดขึ้นได้อย่างไรมีอะไรเป็นตัวกำหนดสมญานามที่เกิดขึ้น

ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดนี้ ผู้วิจัยพิจารณาแยกแยะจากข้อมูลทั้งหมด แยกปัจจัยกำหนดเป็นกลุ่ม โดยมีข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักหนังสือพิมพ์ที่เกี่ยวข้องในส่วนการการสัมภาษณ์ถึงวิธีการสร้างชื่อแต่ละชื่อของนักหนังสือพิมพ์เหล่านี้ ประกอบการอธิบายด้วยอีกส่วนหนึ่ง แนวคิดที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดนี้ คือ การวิเคราะห์จากทฤษฎีประทับตรา (Labeling Theory) บทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนและวิธีการสร้างข่าวของสื่อมวลชน

1.3 การวิเคราะห์ความหมายของสมญานาม เป็นการวิเคราะห์ตามแนวคิดเชิงสัญวิทยา (Semiological Analysis) เพื่อให้ทราบและเข้าใจว่า สมญานามที่เกิดขึ้นนี้สร้างความหมายกับผู้อ่านอย่างไรมีการผดุงรักษาความหมาย และการสิ้นสุดความหมายเมื่อใด

ซึ่งเป็นจำนวนที่มากเกินไปที่จะวิเคราะห์ได้โดยละเอียด ผู้วิจัยจึงได้ทำการคัดเลือกสมญานามที่พบอีกครั้งแบบเจาะจง จากคัดเลือกสมญานามที่หนังสือพิมพ์ให้กับบุคคล หรือสิ่งต่าง ๆ ภายใต้ชื่อเดิมเดียวกันมากที่สุด เพื่อให้ได้ภาพของกระบวนการการให้ชื่อมากที่สุด หรือเป็นสมญานามที่มีความน่าสนใจเป็นพิเศษ และมีความเกี่ยวข้องหรือมีนัยสำคัญอันสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการศึกษามากที่สุดด้วยวิธีนี้ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นสมญานามทั้งสิ้น 970 ชื่อ

2. ประเภทบุคคล ได้แก่

2.1 นักหนังสือพิมพ์ประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสร้างสมญานามให้แก่บุคคลในข่าว โดยพิจารณาคัดเลือกจากนักหนังสือพิมพ์ประจำหน้าที่ปรากฏสมญานามมากที่สุดคือ เพื่อศึกษาที่มาหรือปัจจัยกำหนดสมญานามที่เกิดขึ้น คือ

- ก. นายธงชัย ณ นคร หัวหน้าข่าวหน้า 1
- ข. นายสันติ วิริยะรังสฤษฎ์ คอลัมนิสต์ประจำหน้า 4 เจ้าของนามปากกา

"ได้ผ่าน"

ค. นายชูพงศ์ มณีน้อย คอลัมนิสต์ประจำคอลัมน์เล่าข่าวหัวเขียว เจ้าของนามปากกา "แม่ลูกจันทร์"

ง. นายวิระพงษ์ ยาวะโนภาช นักเขียนประจำหน้ากีฬา เจ้าของนามปากกา "บอระเพ็ด"

2.2 ผู้ได้รับสมญานามจากหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยคัดเลือกจากกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูล (key informant) จากหลายสาขาอาชีพที่มีสมญานามปรากฏมากเป็นพิเศษ เพื่อศึกษาเรื่องผลกระทบของสมญานามที่มีต่อบุคคล

- ก. พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก หัวหน้าพรรคปวงชนชาวไทย
- ข. พลเอกชวลิต ยงใจยุทธ หัวหน้าพรรคความหวังใหม่
- ค. นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์
- ง. พลตรีหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช พรรคกิจสังคม
- จ. นายไฉน ผ่องสุภา ได้ชามวลสมัครเล่นทีมชาติไทย
- ฉ. นายปิยะพงศ์ ผิวอ่อน นักฟุตบอลทีมชาติไทย
- ช. นายระวี โหลทอง นักธุรกิจเจ้าของกิจการนิตยสารกีฬา

หลายฉบับ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์บุคคล 2 กลุ่ม จากทั้งผู้ผลิตและผู้ได้รับสมญา นามนั้น เพื่อนำมาสรุปถึงปรากฏการณ์ของสมญานามได้อย่างครบวงจร โดยเฉพาะข้อมูลจากนิตยสาร นิตยสารในฐานของผู้ผลิตนั้น ผู้วิจัยได้นำมาสรุป วิเคราะห์ และสอดแทรกไว้ทั้งในส่วนของการวิเคราะห์ ปัจจัยกำหนด และการวิเคราะห์ความหมาย ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ได้รับชื่อแต่ละชื่อนั้น ผู้วิจัย ได้แยกวิเคราะห์ต่างหาก ดังปรากฏในบทที่ 7 ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์เนื้อหาและสมญานามที่พบภายในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐนี้ ผู้วิจัยได้พยายามที่จะ ออกแบบตาราง สำหรับลกรหัสที่สามารถจะใช้วิเคราะห์กระบวนการเกิดของสมญานามทั้งหมดอย่าง ครบถ้วน เพื่อให้ได้คำอธิบายที่สอดคล้องกับแนวทางที่กำหนด ซึ่งแบบตารางลกรหัสนี้ผู้วิจัยได้มาจากการ ศึกษาข้อมูลทั้งหมดที่พบกว่า 2,000 สมญานาม ในการออกแบบตาราง โดยทั่วไปในแต่ละหน้า ของหนังสือพิมพ์จะกล่าวถึงสมญานามเป็นภาพรวม จะปรากฏอยู่เพียงหน้า 6 เท่านั้นที่มีกล่าวถึง บุคคลเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจนคือ บุคคลในเมืองหลวง และท้องถิ่นที่เป็นเขตเมืองรองเมืองหลวง เพื่อให้ปรากฏภาพสมญานามของบุคคลทั้งสองประเภทอย่างชัดเจน และง่ายต่อความเข้าใจ ผู้วิจัยจึง ได้ออกแบบตารางของบุคคลที่เป็นข้าราชการและนักธุรกิจเป็น 2 กลุ่ม คือ ข้าราชการหรือนักธุรกิจ ในกรุงและท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหน้าเดียวที่ให้ความสำคัญของบุคคลเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจน ในขณะที่ บุคคลประเภทอื่นในกลุ่มอื่น ไม่มีลักษณะเช่นนี้

หลังจากลกรหัสในตารางพบว่าการแยกลักษณะของสิ่งที่เป็นเป้าหมายของการตั้งชื่อต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน เมื่อได้ลงตารางครบทั้งหมดกว่า 2,000 ชื่อดังกล่าว ผู้วิจัย จึงได้วิเคราะห์แยกปัจจัย กำหนดอีกครั้ง ในการศึกษาปัจจัยกำหนดหรือวิธีการสร้างสมญานามของนิตยสารพบว่า ปัจจัยกำหนด ชื่อของกลุ่มเป้าหมายของบุคคล และไม่ใช่บุคคลมีหลักการที่คล้ายคลึงกัน กระนั้นในบางลักษณะก็มีทั้งแตกต่าง ออกไป ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์และนำเสนอคนละส่วน เมื่อใช้ตารางที่ได้ออกแบบ เพื่อศึกษาลักษณะทั่วไปของ สมญานามแต่ละชื่อมาตรวจสอบกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดอีกครั้งแล้วก็สามารถจะนำลักษณะต่าง ๆ เหล่านี้มาเรียก ลำดับจัดกลุ่มตามลำดับความสำคัญของแต่ละชื่อได้

ตารางลงรหัสลักษณะสมญานาม

ชื่อ.....

หน้า.....

ฉบับวันที่.....

1. ให้กับบุคคล

- นักการเมือง
- คณะรัฐมนตรี
- สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
- ข้าราชการ
 - ในกรุง
 - ท้องถิ่น
- นักธุรกิจ
 - ในกรุง
 - ท้องถิ่น
- อาชญากร
- นักแสดง
- นักกีฬา
- ประชาชนทั่วไป
- อื่น ๆ

2. ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ไม่ใช่บุคคล

สัตว์

สิ่งของ

อื่น ๆ

3. วิธีการสร้างสมณนามแต่ละชื่อ

บุคลิกส่วนตัว

พฤติกรรม

การกระทำในอดีต

อาชีพ

สถานภาพทางสังคม

วิทยุติ

อื่น ๆ

ศูนย์วิทยุพยากรณ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย